

Милорад Л. Ђурић
Универзитет "Едиконос", Нови Сад

ГЛОБАЛНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ И СВЕТСКО ДРУШТВО: ПРОБЛЕМ ЛЕГИТИМАЦИЈСКОГ ДЕФИЦИТА

Сажетак

У овом раду анализираћемо тематизовање света као светског друштва. Наша претпоставка је да је, захваљујући глобалним комуникацијама, свет постао јединствено друштвено поље, да је свет живота сада постао живот света. У том смислу, неопходна је и анализа промена које су се догодиле у односу друштво – држава. Наиме, у нововековном смислу, модерна друштва су конституисана као релативно затворени, самореферентни системи, у којима је свет живота уоквирен границама националних држава. Интензивирање и екстензивирање процеса комуникације релативизовало је границе овако затворених система, стварајући могућност за успостављање светског друштва. Међутим, практична политичка (инфра)структура и даље је фиксирана на старим обрасцима и, објективно, заостаје за овом променом стварајући тако дефицит легитимности у политичком пољу.

Кључне речи: свет, друштво, држава, територијалност, границе, околина, систем

1. СВЕТ КАО ЦЕЛОКУПНА СТВАРНОСТ¹⁾

Без обзира да ли се суочавамо са климатским променама, економским кризама, научним и технолошким открићима, терористичким нападима или актуелним таласима миграната/избегли-

1) Лудвиг Витгенштајн: „Целокупна стварност је свијет“ (Лудвиг Витгенштајн, *Tractatus logico-philosophicus*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1960, стр. 35).

ца, несумњиво је да ове феномене више не ситуирамо у некакав прецизан географско-политички простор, већ их доживљавамо као флуидне, глобалне појаве које немају свој локус. Не постоји једноставна локализација било којег проблема у свету – све што се догађа на једном „месту“, у једном систему, истовремено производи промене у околини тог система.

Ова промена просторне перспективе последица је чињенице да се налазимо у ситуацији у којој је целокупно човечанство у интеракцији. „На планети која је чврсто обавијена мрежом људске међузависности“, каже Зигмунт Бауман, „не постоји ништа што *други* раде или могу урадити а за шта можемо бити сигурни да неће утицати на *нашу* будућност, шансе и снове. Не постоји ништа што *ми* радимо, или чега се оканемо, за шта можемо са сигурношћу рећи да неће утицати на будућност, шансе и снове неких *других* које не знамо или не знамо ни да постоје“⁽²⁾. Истовременост и планетарност ове међузависности суштински су утицали и на просторно структурисање света – све је постало и центар и периферија. На овај, својеврсни, „крај географије“ подсећа Ентони Гиденс, за кога је искорењивање „...издизање друштвених односа из локалних контекста и њихово реконструисање у оквиру неодређеног протезања времена-простора“⁽³⁾. Мада процеси искорењивања нису ексклузивно везани за савременост, оно што овај феномен чини новим јесте чињеница да је, поред тога што обухвата практично све аспекте живота, истовремено и виртуелан: „Неки од нас не морају ни да изађу да би путовали: можемо хитати, јурити, летети кроз Интернет мрежу, хватајући и комбинујући поруке на компјутерском екрану које су настале на супротним странама планете. Већина нас је у покрету чак и када смо физички, телесно непомични“⁽⁴⁾.

Простор је, дакле, све мање препрека. Простор, међутим, све мање бива и конститутивним елементом друштвености. На то упућује и Гиденс, за кога је и глобализација: „...интензификација друштвених односа на светском плану, која повезује удаљена места на начин да локална збивања уобличавају догађаји који су се одиграли километрима далеко и *vice versa*“⁽⁵⁾.

2) Зигмунт Бауман, *Флуидни страх*, Mediterran Publishing, Нови Сад, 2010, стр. 115.

3) Ентони Гиденс, *Последице модерности*, Филип Вишњић, Београд, 1998, стр. 30.

4) Зигмунт Бауман, „Туристи и вагабунди“, у зборнику: *Глобализација – мит или стварност* (приредио: Владимир Вулетић), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003, стр. 251.

5) Ентони Гиденс, *Последице модерности*, Филип Вишњић, Београд, 1998, стр. 69.

У том смислу, не мења се само наш доживљај света – мењају се и услови његове анализе. То значи да је неопходно изнова размотрити на који се начин утемељује ова посебност предметног подручја у друштвеним теоријама. Минималан захтев који се успоставља овом ситуацијом јесте да, уколико желимо да разумемо ове процесе, морамо кориговати досадашњу перспективу, односно, морамо покушати да актуелне процесе тематизујемо узимајући у обзир светски хоризонт. При томе, хоризонт не сматрамо било каквим објективним стањем, већ он лежи у интенцији нашег доживљаја. Због тога је основно истраживачко питање овог рада: да ли свет можемо и морамо разумети као светско друштво? Наша претпоставка је да је свет постао јединствено друштвено поље, те да је свет живота⁶⁾ сада постао живот света, света као целокупне, међузависне стварности Другим речима:

1. да су, у нововековном смислу, модерна друштва конституисана као релативно затворени, самореферентни системи, у којима је свет социјалног живота уоквирен границама националних држава;
2. да интензивирање и екстензивирање процеса (глобалних) комуникација релативизује границе овако затворених система, те да се тиме успоставља ситуација светског друштва;
3. а да је теоријска и практична политичка (инфра)структура и даље фиксирана на старим обрасцима и да заостаје за овом променом, што неизбежно ствара дефицит легитимности у политичком пољу.

Промена перспективе само делимично олакшава задатак кориговања досадашњег разумевања политичких процеса, утолико што као средиште конституисања друштвеног више не узима простор уоквирен границама националних држава. Међутим, у истој мери је значајно и питање стварања нормативног поретка којим би оваква ситуација била адекватно артикулисана, будући да ситуација светског друштва постаје узроком перманентне кризе. Радикалан расцеп између државе и друштва, односно, између реалног друштвеног живота и политичких структура је несумњив: ултимативна слика тог расцепа показује фрустрираног грађанина који учествује у „гласању“ и „доношењу одлука“, а за-

6) Под „светом живота“ овде подразумевамо „свакодневницу“, односно, социјално искуство, емпиријско стање конкретне историчности, склоп конкретних социјалних и антрополошких услова.

тим се стварне одлуке доносе на другим нивоима. Избегавајући клише конспиративних теорија завере, ипак морамо поставити питање: како смо уопште дошли до ове ситуације?

2. ДРУШТВО КАО СВЕТ

Концепт друштва је, свакако, најкомплекснији концепт/појам који су нам у наслеђе оставиле друштвене и филозофске теорије осамнаестог, деветнаестог и двадесетог века. Наше разумевање друштва обликовано је различитим школама мишљења – од теорија друштвеног уговора, по којима друштво настаје „уговором“ у којем се индивидууми у међусобном односу „одричу“ своје слободе и својих природних права како би докинули стање рата свих против свију и сачували сопствену егзистенцију; до различитих социолошких усмерења која су свој предмет, друштво, објашњавала као систем сличан живим организмима, у којем важе опште законитости органског развика (биологизам); као производ психичких односа између индивидуума (психологизам); као систем који почива на друштвеном делању, односно, понашању појединаца (бихевиоризам); као саморегулишући и самодржавајући систем интеракција различитих улога (функционализам); као однос појединачних елемената у односу на структуру друштвеног система (структурализам); или, пак, као перманентни конфликт супротстављених класа (марксизам). Ово су различити примери рефлексија на процесе конституисања модерних друштава насталих на развалинама „старог режима“, чији је основни принцип диференцијације почивао на хијерархији различитих друштвених сталеза. Раст функционалне диференцијације модерних друштава иницирао је, дакле, и различите приступе сопственом самоописивању.

Ипак, у минималном дефинисању појма друштва можемо се, за потребе овог рада, послужити Парсонсовим критеријумима (који се, у крајњој линији, ослања на Аристотела): „Друштво је онај тип друштвеног система, у било којем универзуму друштвених система, који постиже највећи ступањ самодовољности као систем у односу на своја окружја“⁷⁾. Јасно је, дакле, да је друштво ограничени, самозатворени, самореференцијални и самодовољни систем. Самодовољност неког друштва, у том смислу, морала би

---

7) Талкот Парсонс, *Друштва*, Аугуст Цесарец, Загреб, 1988, стр. 26.

да претпоставља институционализовање довољно широког спектра компоненти како би се одговорило свим важним друштвеним захтевима. То, разуме се, не значи да се све улоге свих чланова одигравају у оквиру друштва, већ да одређено друштво мора бити у могућности да одговори на елементарне захтеве својих чланова, у различитим етапама животног циклуса.

При томе, држава се, у нововековном смислу, након распада средњовековног хришћанског нормативног система, појављује као функционално јединство различитих институција, „произведених“ од стране друштва у циљу доношења и спровођења политичких одлука. Истовремено, друштво бива „произвођено“ од стране државе као нови основ легитимације нормативног поретка, будући да су релативизовани претходни интегративни обрасци. Ово међусобно прожимање Парсонс дефинише као *социјеталну заједницу*: „Језгра некога друштва као система јест структурирани нормативни поредак с помоћу којег је колективно организиран живот становништва. Као поредак, ова језгра садрже вриједности као и издиференциране и посебно наведене норме и правила, а све оне захтијевају културне референце како би добиле смисао и легитимност. (...) Ову цјелину друштва, у његову колективном аспекту, назват ћемо *социјеталном заједницом*“⁸⁾. Социјетална заједница, нужно, подразумева функционално управљање над неким подручјем, другим речима, заокружену територију. „Комплекс власт-територија-сила од таквог је значаја“, каже Парсонс, „да ће оно што се уобичајено схвата као друштво, ако је на високом степену диференцијације, уопште гледано, на тој основи скоро увек бити организовано као јединствен колектив, то јест биће *политички организовано друштво*“⁹⁾. Територијалност тако постаје императив у процесу одржавања нормативног поретка социјеталне заједнице.

Тиме смо, међутим, дошли не само до заокруженог друштвеног система, већ и до његове околине, која није само „оно друго“, пуки остатак, већ је истовремено и услов постојања, претпоставка идентитета самог друштвеног система, основа диференцијације друштвеног система и околине. Конститутивни карактер околине у односу на друштвени систем нема апсолутни карактер, није онтолошки, већ релативан – резултат је операције разлико-

8) Исто, стр. 29.

9) Талкот Парсонс, *Друштвени систем*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2009, стр. 216.

вања, (само)опажања, која систему приписују карактеристике по којима се разликује од окружења. Ово приписивање, међутим, није произвољно, оно је вођено принципом редукције комплексности. На томе инсистира Никлас Луман: „Сваки систем изузима само себе из своје околине. Зато је околина за сваки систем различита. (...) Зато се може рећи и то да остављајући околину неодређеном, систем себе самог тотализује“¹⁰⁾.

У тим, тотализујућим, операцијама друштво повлачи границе у односу на сопствено окружење, постајући ексклузивним простором социјалног искуства, простором целокупног и самодовољног социјалног света живота. Ово повлачење граница, ова диференцијација између друштвеног система и околине посредована је искључиво смисаоним границама. „Смисаоне границе“, упозорава Луман, „нису само спољна кожа која као орган међу другима испуњава одређене функције. Оне пре систему придоду елементе из којих се он састоји и које репродукује“¹¹⁾. Форма у којој се успостављају смисаоне границе је – комуникација. „Свака комуникација у друштвеном систему (...) тражи диференцијацију од околине и тако доприноси утврђивању, односно, промени границе система. Обрнуто, претпоставке граница имају функцију поретка за конституисање елемената; оне омогућавају да се процени који се елементи могу изградити у систему, које комуникације могу да се ризикују“¹²⁾. Друштвено произвођење комуникације је, дакле, друга страна друштвеног произвођења смисаоних граница. Томе је нарочито допринела технологија штампе, која је омогућила тип комуникације који се битно разликовао од претходних комуникацијских технологија (усмена комуникација, фонетско писмо). „Штампана књига“, констатовано је својевремено Маршал Меклуан, „продужетак ликовне моћи, оснажила је у психичком погледу, перспективу и утврђену тачку гледишта. У друштвеном погледу, типографски продужетак човека донео је национализам, индустријализам, масовна тржишта и свеопшту писменост и образовање“¹³⁾.

Ово су процеси који су током деветнаестог и већег дела двадесетог века произвели националне државе, односно, посебна

10) Никлас Луман, *Друштвени системи*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2001, стр. 258.

11) Исто, стр. 275.

12) Исто, стр. 275.

13) Маршал Меклуан, *Познавање опитила – човекових продужетака*, Просвета, Београд, 1971, стр. 128.

друштва која су у процесу самоописивања сопственог идентитета ослањала на сабирање у тачки односа између друштва и државе. На тај начин је реализована надградња пуког административног јединства – стварањем заједничког политичког/националног идентитета. Ово друштвено само-описивање базирано је на рефлексивном присвајању културне традиције и производи снажно интегрисану заједницу, самодовољни друштвени тоталитет, са изразитом ми-они перспективом. Суверенитет и територијални интегритет као искључива власт коју национална држава има над својом територијом, као моћ да се одржи ред унутар граница и да се те границе одбране од спољне опасности, као и да се на интернационалном плану представи као равноправни такмац, постаће критеријуми за функционисање националне државе.

Настанак националне државе, после Француске револуције, била је неопходност како би се успоставио концепт у којем би друштво, односно, нација обезбеђивала нужну легитимност, уместо „старог режима“ који је почивао на божанској легитимацији краљева. У следећих две стотине година национална држава постаће уобичајен начин организовања друштава. Тиме је, послужимо се Парсонсовом терминологијом, формиран универзум самодовољних друштава/држава, тотално суверених у, практично, свим димензијама свакодневног живота. Ове хиперинтегрисане структуре друштва и државе организоване су у оквиру дефинисаних територија, са снажно изграђеним идентитетима, формираним у процесима регионалне, лингвистичке и културне диференцијације. Током деветнаестог и двадесетог века апсолутну доминацију преузима концепт друштва артикулисан кроз националне државе, као оквира у којима се одвија свет социјалног живота.

3. СВЕТ КАО ДРУШТВО

Нема сумње, дакле, да је у процесима интеграције друштва и државе пресудну улогу имала диференцијација систем/околина (нпр. „ми-Срби“ према „њима“, Хрватима, Словенцима, Мађарима, исл.). Као што смо већ нагласили, та диференцијација није апсолутна, већ релативна. Она представља корелацију самопажања која уводи ове разлике у социјалну реалност, и то само у оквиру смисаоних граница успостављених комуникацијом. То је и логично, јер: „Базални процес друштвених система“, како сма-

тра Луман, „који производе елементе из којих се системи састоје у овим околностима може да буде само комуникација“¹⁴). Међутим, ако је процес комуникације универзални конституент елемената сваког друштвеног система, основно питање је шта лежи у основи промена типова друштвених система? Једини примерен одговор је – промена начина произвођења комуникације. Уосталом, „процес друштвено-културне еволуције се мора схватити као преиначење и повећање шанси за успешну комуникацију“¹⁵). Уколико у потпуности прихватимо ову Луманову тезу, по којој: „елементарни процес који друштвено конституише као посебну стварност јесте процес комуникације“¹⁶), онда свака промена у начину произвођења комуникације нужно значи и промену у начину произвођења оног друштвеног.

У том смислу, технолошке револуције у начину преношења информација неминовно су као консеквенце имале и друштвене и политичке промене. Тако Талкот Парсонс „институционализацију писана језика у култури“, назива, „развођем између првобитних и пријелазних друштава“¹⁷). Фонетско писмо је омогућило да комуникација изађе из временског и просторног оквира који је захтевао присутност. Вековима након тога, Гутенбергов проналазак штампарске пресе донео је умноживост, идентичност, преносивост, поновљивост – карактеристике које су најавиле модерно доба. „Јер“, како нас упућује Меклуан, „ако се посматра као складиште обавештења, или пак као ново средство брзог повраћања знања – типографија је учинила крај паланаштву и племенству, психички и друштвено, и у простору и у времену“¹⁸). Типографска једнообразност је повратно утицала и на уједначавање говора и писања, односно, стандардизацију и учвршћивање националних језика. Појава телевизије је, с друге стране, донела нову врсту промена. Мозаичка форма телевизијске слике била је потпуно различита у односу на штампу, која је подразумевала високу стандардизацију. Телевизија је произвела нову психичку структуру гледаоца, захтевајући дубинско учешће и тренутност. Налик античким мозаицима, телевизијска слика је представљала

14) Никлас Луман, *Друштвени системи*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2001, стр. 205.

15) Исто, стр. 230.

16) Исто, стр. 206.

17) Талкот Парсонс, *Друштва*, Аугуст Цесарец, Загреб, 1988, стр. 69.

18) Маршал Меклуан, *Познавање општина – човекових продужетака*, Просвета, Београд, 1971, стр. 222.

радикални раскид са линеарном структуром штампе. Са телевизијом, пут ка глобалном селу био је трасиран.

Ипак, тај пут је био заокружен тек коначним издизањем комуникација над тлом, територијом. У том смислу, два догађаја су имала епохалан значај: појава цивилних комуникационих сателита и Интернета. Први комерцијални телекомуникациони сателит *Телстар*¹⁹⁾, иако, у односу на данашње стандарде, скромних перформанси, представљао је револуционарну промену у начину преношења информација, промену која ће имати далекосежне последице на све сфере живота, од колективног деловања до приватних живота грађана. Успостављањем сателитске комуникације дефинитивно је прекинута веза између преношења информација и територије. Ово раздвајање створиће претпоставке за нове облике социјалног и политичког искуства. Физички простор друштва/државе више није представљао препреку у ширењу информација. Ентони Гиденс нам скреће пажњу на изузетан значај ове технолошке иновације: „Једном када успоставите мрежу комуникације преко сателита, то значи да са било ког дела Земље можете успоставити комуникацију с другим делом, чиме је, бар у принципу омогућена тренутна глобална комуникација. По мени, ово је у огромној мери изменило светско друштво, а и у наше личне животе унело многе промене“²⁰⁾. Телевизија, удружена са сателитским комуникацијама, дефинитивно је створила ситуацију глобалног села.

С друге стране, појавом Интернета извршен је коначни раскид са линеарним устројством наше цивилизације. Иако је било потребно двадесетак година да од првобитне, војне верзије комуникацијске мреже (*АРПАНЕТ*) настане свима доступни Интернет, било је очигледно да присуствујемо једном од највећих информационо-технолошких скокова у досадашњој људској историји. Поред тога, откриће хипертекстуалне везе (*www*) Тима Барнерс-Лија 1990. године „омогућиће да се у једној непрекидној пловидби повежу у мрежу текстови постављени на разне рачунаре. Обједињујући циркулацију по мору децентрализованих докумената, навигатор (*browser*) створиће кориснику утисак да је пред њим један хомоген, светски и бесконачни објекат, *web*“²¹⁾. Интернет,

19) Сателит *Телстар* лансиран је 10. маја 1962. године.

20) Ентони Гиденс, *Свет који нам измиче: прво предавање*, у: *Глобализација – мит или стварност* (приредно Владимир Вулетић), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003, стр. 148.

21) Доминик Кардон, *Интернет демократија*, Фабрика књига, Београд, 2013, стр. 15.

очигледно, није обичан медиј и не допушта сврставање у традиционалну типологију средстава масовне комуникације. Штавише, Интернет поседује сопствену филозофију: док су „класични“, *broadcast* медији организовани по моделу *један-свима*, Интернет је заснован на принципу *сви-свима*. Тиме је конфигурација комуникације неповратно измењена – сада је све центар и све је, истовремено, периферија. Ова промена је неизбежна последица саме структуре Интернета. Више налик рибарској, него пауковој мрежи, Интернет је отворио могућности за сопствено перманентно повезивање и екстензивирање. Доминик Кардон указује на значај саме архитектуре мреже: „Зато је интелигенција била распоређена у крајеве Интернета, а не у његово средиште. Последње оваквог избора архитектуре је постављање потенцијалних иновација на границе мреже, у софтвер и рачунаре који се на њу повезују. То обезбеђује сваком кориснику моћ да унапреди, да учини видљивим своја унапређења и да их преноси свима онима који их сматрају погодним“²²⁾. Овај својеврсни „информатички републиканизам“ омогућио је, до сада незабележену, културу размене међу једнакима, истовремено избегавајући централизацију, хијерархију и селекцију.

Као у некаквом селу, али овог пута глобалном, људи су поново укључени у ток збивања, односно, укључени су у ток сложених информационих структура. Границе, зависне од територија, географских препрека (мора, планина, пустиња) или политичких споразума, постале су ирелевантне. Коначни резултат друштвене еволуције постаје само друштво. Светско друштво. „Друштво је данас“, каже Луман, „једносмислено светско друштво – једносмислено свакако онда када се у основу постави овде предложени појам друштвеног система. (...) Светско друштво које у себи укључује све комуникације и ништа друго и тако има једносмислене границе“²³⁾. Укупни хоризонт тих смисаоних доживљавања, дакле, јесте свет. Ова актуелизација друштвене еволуције догађа се са сваком операцијом система којом се учвршћује искуство „света“. То искуство подразумева затворени оперативни аутопојетични друштвени систем који може да комуницира само у себи и кроз себе и на тај начин реализује сопствену актуелизацију. Тиме се успоставља захтев да се појам друштва гради аналогно

---

22) Исто, стр. 17.

23) Никлас Луман, „Друштвени системи“, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2001, стр. 576, 551.

појму света, односно, да појам друштва садржи себе самог као укупност свих дешавања, као целокупну стварност. Као сума свеобухватних социјалних димензија. Ове операције система представљају чин самоописивања које, заправо, гради слику светског друштва. Упркос бројним тезама о губитку смисла у нашој савремености (као, рецимо, Лиотаров став о „неповерењу према метанарацијама“²⁴⁾), светско друштво без те операције и не би могло да постоји. Операција самоописивања на нивоу светског хоризонта је и могућа зато што је успостављен систем комуникација на нивоу света. Целина тих процеса успоставља свет као светско друштво.

4. НЕКЕ ПОЛИТИЧКЕ КОНСЕКВЕНЦЕ ПРОМЕНЕ У ПЕРСПЕКТИВИ

Глобална комуникација, дакле, рађа светско друштво, а светско друштво рађа светске проблеме. Ови проблеми су снажно утицали на место и улогу савремене државе. Стари интернационални систем у којем је национална држава представљала основни оквир за решавање проблема суочен је са озбиљним изазовима: „Регионалне границе (мисли се на границе националних државе – *М.Б*) немају такав операционални значај. Оне су политичка конвенција, важне за сегментарна разликовања политичких подсистема глобалног друштва. То су само места на којима показујете пасош, или, повремено, у вези којих се стварају разлози за рат. Нема никаквог смисла тврдити да се ради о посебним друштвима“²⁵⁾. Националне државе нису више у стању да буду искључиви контролори друштвених односа, нити су у стању да „заштите“ своје грађане од ланчаних ефеката процеса који се одвијају ван њихових граница.

„Национална држава“, сматра Улрих Бек, „је територијална држава: то јест, њена моћ је заснована на привезаности за одређено место (на контролисању чланства, актуелном законодавству, заштити граница, итд.). Светско друштво које је по узору на глобализацију примило облик у многим (не само економским) димензијама, поткопава значај националне државе зато што се границама националне државе сада супротставља мноштво

24) Жан-Франсоа Лиотар, *Постмодерно стање*, Братство-јединство, Нови Сад, 1988, стр. 6.

25) Niklas Luhmann, *Globalization or World Society? How to conceive of modern society*, Internet, www.generation-online.org/p/fpluhmann2.htm.

друштвених кругова, комуникацијских мрежа, тржишних односа и животних стилова и ниједно није својствено неком посебном локалитету. Ово је очигледно у сваком од стубова: убирању пореза, полицијским одговорностима, спољној политици и војној сигурности²⁶). Идеја затворених, самодовољних друштава је постала илузорна, јер ниједно друштво се више не може искључити од утицаја других. Нови глобални изазови захтевају одговоре другачије од оних који су могле да пруже друштва уоквирена националним државама.

Ефекат надилажења граница прати и обухвата различите области: климатске промене, екологију, економске токове, социјалну неједнакост, културу, безбедност... Ово су области у којима се дешавају најозбиљнији структурни поремећаји, најозбиљнији друштвени расцепи који, самим тим, утичу и на креирање различитих одговора у политичком пољу. Заједничка карактеристика им је да надилазе границе националних држава. Све ово дотиче егзистенцијалне претпоставке старог система друштава/држава. Разлог томе лежи у промени везе тема и граница. Да би систем друштвене интеракције био одржан у зацртаним границама (другим речима, да би задржао сопствени смисао) морају се перманентно искључивати одређене теме за које дати систем једноставно више није компетентан. Систем националне државе се, на тај начин, постепено оглашава ненадлежним, континуирано самоограничавајући сопствену оперативност. Ово редуковање комплексности је покушај да се одржи принцип диференцијације. Али, диференцијација једног система (националне државе) и његове околине (скупа других националних држава) постаје све мање важна јер све више тема постаје заједничко (глобално). Тиме границе заиста добијају више симболично значење, будући да територијалност постаје сасвим нетипичан принцип, егзотични моменат ограничавања нечега што је сопственом динамиком измештено на друге нивое реалне егзистенције.

Ова редукација тема путем којих се систем друштва/државе репродуковао, указивала је на наступајућу потребу за другачијим типом организовања како би се артикулисало новонастало стање²⁷). Непосредна последица је све већа фрустрираност наци-

---

26) Улрих Бек, *Виртуелни порески обвезници*, у: *Глобализација – Мит или стварност*, Социолошка хрестоматија, (приредио Вулетић Владимир), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003, стр. 133.

27) Свест о неопходности да се компетенције које су биле иманентне националној држави измeste на неке друге нивое практично је синтетизована у помало опскурној синтагми

оналних држава и стрмоглаво опадање њихових регулационих капацитета. У ствари, „немогућност националних држава у решавању глобалних проблема, представља основни покретачки механизам глобалног управљања“²⁸⁾. Овај механизам огледао се, у основи, у својеврсном „растеређивању“ нормативних центара, односно, у сагласном или несагласном делегирању конфликта на наднационалне нивое. Међутим, проблем се не разрешава на тај начин у потпуности, јер наднационални ниво на који се ти конфликти делегирају не поседује властити политички поредак, већ је састављен од фрагментизованих организација, режима и неформалних асоцијација и група. Тај ниво „настањују“ – транс-националне организације.

Транснационалне организације су, дакле, и последица глобализације, али и узрок и замајак даљег јачања и динамизовања глобалног повезивања. Напетост на релацији националне државе – транснационалне организације појачава се утолико што ове организације (Уједињене нације, Светска Трговинска Организација, Међународни Монетарни Фонд, Европска Унија и др.) континуирано „...шире своја овлашћења тако што утврђују универзалне стандарде за готово све области живота“²⁹⁾. Другим речима, уместо принципа да легитимност државе почива на чињеници делотворног поседовања јавне власти, на сцену ступа принцип по којем државни легитимитет зависи од уважавања демократских стандарда и придржавања одређених заједничких вредности.

Неопходност да се пронађу нови начини сарадње и регулативе условила је стварање великог броја међународних организација и режима³⁰⁾. У овакве, нове форме мултилатералне и мултинационалне политике, односно, у нове облике колективног доношења одлука, укључене су владе, међународне владине организације, (*МВО*), групе за притисак и међународне невладине организације (*МНО*). Концентрисане на управљање ресурсима и доношењу међународних прописа, ове организације све чешће

„нови светски поредак“ коју је промовисао амерички председник Џорџ Буш, током операције *Пустинска олуја*, односно, у захтеву за новом стратегијом, за снажнијом координацијом на нивоу изнад националних држава.

28) Славиша Орловић, *Политиколошки огледи*, Службени гласник, Београд, 2010, стр. 279.

29) Тања Мишчевић, *Нови теоријски правци у изучавању међународних организација*, у: Годишњак ФПН 2007, Факултет политичких наука, Београд, 2007, стр. 343.

30) Под режимима се овде подразумевају „имплицитни или експлицитни принципи, норме, правила и процедуре одлучивања око којих, у одређеној области међународних односа, конвергирају очекивања актера“ (Дејвид Хелд: *Демократија и глобални поредак*, Филип Вишњић, Београд, 1997, стр. 133.).

улазе у контроверзне ситуације. Тако на пример, *ММФ* и *Светска Банка* давање финансијске помоћи националним економијама условљавају одређеним потезима као што су смањење јавне потрошње, ограничавање плата и запошљавања у јавном сектору, а све виште се постављају услови као што су „добра владавина“, поштовање људских права, делотворна јавна администрација, либерално-демократски механизам политичке одговорности, и сл. Главни приговори оваквој верзији транснационалне политике одnose се на кршење суверених права националних држава и намећање политичких стандарда друштвима у развоју без уважавања специфичних услова у којима се та друштва налазе.

У сваком случају, транснационалне организације у сфери политике, права, безбедности, социјалне сигурности и економије убедљиви су индикатор стања у којем националне државе све мање бивају субјекти, а све више објекти унутар глобализацијских процеса. Такође, активности транснационалних организација су индикатор чињенице да светско друштво не поседује сопствени политички поредак, тако да сви ове актери заправо лебде у једном специфичном простору лишеном конзистентне нормативне утемељености. Одсуство нормативне утемељености нужно производи дефицит легитимности. Одсуство легитимности, затим, рађа ситуације у којима деловање транснационалних организација мање изгледа као изражавање и репродуковање било каквог поретка, а више као спровођење акционих програма. Другим речима, поменути тип деловања није смештен у унапред познате нормативне оквире, већ готово искључиво почива на одређеним вредностима за које се актери залажу. Због тога и не чуди што се овакав тип репрезентовања различитих интереса од опонената интерпретира као идеолошки.

Суспензија институционалне димензије догађања на нивоу светског друштва неизбежно производи структурне напетости које не могу бити прикривене накаквим полуспонтаним еквилибријем између националних држава и транснационалних актера. Због тога не би требало потцењивати фрустрације које се јављају као одговор на деловање из овог аморфног глобалног простора. Бројни протести представљају фрустрацију грађана затечених у политичким системима који више, објективно, нису функционални јер је њихова суштинска политичка димензија добрим делом измештена у простор не-државне суверености. Због тога је нужно проблем сагледавати из перспективе светског хоризонта. Једноставно: светско друштво тражи светску владу. То просто није пи-

тање избора, већ императив будућности. Из перспективе светског хоризонта, једини начин да глобализација буде демократска јесте да демократија буде – глобализована.

ЛИТЕРАТУРА

- Бауман, Зигмунт, „Туристи и вагабунди“, у зборнику: *Глобализација – мит или стварност* (приредио: Владимир Вулетић), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003.
- Бауман, Зигмунт: *Флуидни страх*, Mediterran Publishing, Нови Сад, 2010.
- Витгенштајн, Лудвиг: *Tractatus logico-philosophicus*, Веселин Маслеша, Сарајево, 1960.
- Гиденс, Ентони: *Последице модерности*, Филип Вишњић, Београд, 1998.
- Гиденс, Ентони, „Свет који нам измиче: прво предавање“, у зборнику: *Глобализација – мит или стварност* (приредио: Владимир Вулетић), Завод за уџбенике и наставна средства, Београд, 2003.
- Кардон, Доминик: *Интернет демократија*, Фабрика књига, Београд, 2013.
- Лиотар, Жан-Франсоа: *Постмодерно стање*, Братство-јединство, Нови Сад, 1988.
- Luhmann, Niklas: *Globalization or World Society? How to conceive of modern society*, Internet, www.generation-online.org/p/fpluhmann2.htm.
- Луман, Никлас: *Друштвени системи*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2001.
- Меклуан, Маршал: *Познавање опитила – човекових предужетака*, Просвета, Београд, 1971.
- Орловић, Славиша: *Политиколошки огледи*, Службени гласник, Београд, 2010.
- Парсонс, Талкот: *Друштва*, Аугуст Цесарец, Загреб, 1988.
- Парсонс, Талкот: *Друштвени систем*, Издавачка књижарница Зорана Стојановића, Сремски Карловци, 2009.

Milorad L. Djuric

GLOBAL COMMUNICATIONS AND WORLD SOCIETY: THE PROBLEM OF LEGITIMATION DEFICIT

Resume

In this paper we analyzed the thematization of the world as a world society. Our premise is that, thanks to global communications, the world has become a single social field, that the world of living

now has become the life of the world. In fact, modern societies are constituted as a relatively closed, self-referential systems, in which the world of lives framed by borders of nation states. Intensification and extensification communication process relativized the border this closed system, creating the possibility for establishing a world society. However, the political (infra) structure remains fixed on the old forms lags behind this change, thus creating a deficit of legitimacy in the political field. Old forms based on the idea of society as a completely separate system. In this sense, the concept of society is, of course, the most complex concept that we inherited from a social and philosophical theories of the eighteenth, nineteenth and twentieth centuries. Minimal definition of this term, we have based on the Parsons' criteria (and he is, in fact, relies on Aristotle) according to which the society is one type of social system, which achieves the highest degree of self-sufficiency in relation to their environment. The society is limited, self-enclosed, self-referential and self-sufficient system. The operations of closing the society withdraws the border in relation to their environment, becoming the exclusive area of social experience, the whole area of social world of life. These are processes that are in the nineteenth and the greater part of the twentieth century produced the nation-state, i.e., specific societies that are in the process of self-describing his own identity relied on gathering point in the relationship between society and the state. This social self-description is based on reflexive appropriation of cultural traditions and products strongly integrated community, self-sufficient social totality, with very us-them perspective. Although, this differentiation is not absolute, but relative: it represents the correlation of self-perception, which introduces differences in reality and only in the framework of meaningful boundaries established by communication. According to Niklas Luhmann it is logical, because the basic process of social systems in which these systems are composed in such circumstances may be only communication. However, if the process of communication universal constituent elements of any social system, the basic question is what lies in changing the types of social systems. The only possible answer is – changing ways of producing communications. Technological revolution in the way of conveying information inevitably, as a consequence, have social and political change. In this sense, global communication establishes world society, and world society produces the world's problems. New problems are strongly influenced by the place and the role of the nation-state. Nation-states are no longer able

to be the exclusive control of social relations within its borders, nor are they able to “protect” its citizens from the effects of processes that occur outside their borders. It resulted in changing the level at which these problems are solved. It is a kind of “unburdening” normative centers, i.e., in concurring or non-concurring delegation of conflicts and problems at a supranational level. Still, the problems are not resolved in this way completely, since the over-national level does not possess its own political system, but is composed of fragmented organizations, regimes and informal associations and groups. This is not about, then, “inhabit” trans-national organizations. Trans-national organizations in the sphere of politics, law, security, social security and economics are compelling indicator of the situation in which the nation states become less operators and more objects within the globalization process. The absence of normative foundation of inevitably produces a deficit of legitimacy. The deficit of legitimacy, then, produces situations where the operation of trans-national organizations were less likely to be expressions of the reproduction of any order, and more as conducting its own action programs. It is therefore necessary to see the problem from the perspective of the world horizon. Simple: world society requires a world government. It is not a matter of choice, but an imperative of the future. From the perspective of the world horizon, the only way to global processes to be democratic is that democracy to be globalized.

Key words: world, society, state, territoriality, boundaries, environment, system

---

* Овај рад је примљен 17. 11. 2015. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 09. 06. 2016. године.